

Kanal ob Soči je naselje v dolini reke Soče, ki ima pestro, zanimivo in razgibano preteklost.

Kraj je nastajal ob reki in pod gradom v 12. in 13. stoletju.

Naseljen je bil že v prazgodovini in antiki, tudi njegovo ime je staroselsko.

Najstarejša listina, ki omenja Kanal, je iz l. 1140. Kanal je predstavljal poleg prometnega in trgovskega tudi cerkveno središče tedaj še redko poseljene doline.

V župnijo Kanal spadajo tudi okoliški zaselki kot so: Ajba, Gorenja vas, Krstenice (cerkev sv. Miklavža), Dolnje (Spodnje) Nekovo (cerkev sv. Vida), Loga, Bodrež, Morsko (cerkev sv. Ane) in Kanalski Vrh (cerkev sv. Antona Puščavnika).

Kanalska kaplanija je obstajala že v 13. stoletju, zato naj bi bila tu, na mestu današnje, že stala mala cerkvice, kot je bilo pisano v eni od listin kanalskega župnijskega arhiva. Omenjena je že v listinah iz l. 1296.

Tudi pergamentno pismo iz leta 1389 govori, da so v tem času »že redno opravljali službo božjo«.

Cerkev je nekoč predstavljala glavno točko mestnega naselja.

Oblika prvotne cerkve je neznana.

Ker stara cerkvice ni več odgovarjala potrebam naraščajočega prebivalstva, so zgradili novo, gotsko cerkev, kot dokazujejo napis na prvem oporniku južne stene prezbiterija v gotski minuskuli »*inceptio chori – anno domini m cccc xxx pmo*« (1431) in konsakrationske listine iz l. 1439. Cerkev je tedaj posvetil goriški škof Kristof.

Po požaru, ki ga je povzročila strela l. 1632, so skoraj celotno cerkev restavrirali in barokizirali. Za popravilo cerkve so morale skoraj vse okoliške župnije prispevati svoj delež. Ko so bila l. 1670 dela končana je ponovno posvetil cerkev ljubljanski škof Jožef Rabatta.

Župnijska cerkev v Kanalu leži nekako sredi naselja in je vključena v pravokotni trg, vendar ni obrnjena proti trgu, kot so običajno druge cerkve, ampak meji nanj s stransko, južno steno. Do tega je prišlo zato, ker je okoli cerkve stalo obzidano pokopališče do l. 1782., ko so ga preselili k cerkvi sv. Ane.

Celotno zgradbo, ki je dolga 30 m, sestavljata danes 6 m širok, trostrano zaključen prezbiterij in podolžna pravokotna ladja, široka 10 m. Na severozahodni strani ladje je 35 m visok zvonik, na vzhodno steno severne kapele je prislonežena zakristija (enotno fasadirani), na zahodni strani iste (med kapelo in zvonikom) je dostop na kor in v zvonik.

Prezbiterij je monumentalna gotska trostrano zaključena stavba. Prvotnim, kasneje barokiziranim sedmim oknom so l. 1899 ob času cerkvene regotizacije dali mišljeno prvotno obliko iz 15. stoletja (nova vitražna okna so iz l. 1991). Ustvarili so navidezno arhitekturo toskanskega reda. Z zvezdasto obočno shemo in tridelnimi polkrožnimi služniki, ki zlogujejo ritem sten, se prezbiterij kanalske cerkve vsekakor uvršča med najzanimivejše dvoranske prezbiterije v Soški dolini.

Veliki oltar je baročen in beneško občuten, je izredno kvalitetno in mojstrsko delo goriške kamnoseške delavnice pod vplivom benečanske umetniške šole iz l. 1760. Kararski marmornati baldahinski oltar krasita kipa sv. Valentina s križem v roki in knjigo, in sv. Janez Nepomuka, ki v rokah drži križ in palmo. Med tremi stebri stojita na desni strani tabernaklja sv. Pavel in na levi strani sv. Peter. Strogost in zadržanost stebriščnega reda se razgiba šele v krivinah kupole s kopico oblakov in angelskih glav tik pod kupolo. Angelske glavice so zbrane v venec okrog reliefa, ki predstavlja goloba s krili razpetimi nad veliko črko M. Ta relief je simbol Marijinega oznanjenja, ko je sv. Duh razsvetlil Marijo. Na vrhu oltarja je kip Vstalega Kristusa. Oltarna slika Vnebovzete Matere Božje je iz l. 2010 in jo je naslikala akademska slikarka ga. Maša Mašuk Bersan.

Menza oltarja predstavlja eno prvih baročnih oblikovanj tega dela. Sredi menze je relief z motivom krsta v Jordanu, ki je posebno značilen za 18. stoletje.

Do l. 1972 je bil prezbiterij ločen od ladje s kamnitro obhajilno mizo iz 18. stoletja. Mizo so odstranili in tedaj so prezbiterij v sprednjem delu tudi nekoliko podaljšali in razširili. V ta del so postavili novi oltar, obrnjen proti ljudem, ki je preprost tabin iz hotaveljskega marmorja, ki sloni na marmornem podstavku. Mizo so naredili po načrtih arhitekta Valentinčiča.

Na levi strani prezbiterija stoji krstni kamen, ki je bil tja prenesen izpod kora l. 1973, ko so pri obnovitvi notranjosti cerkve odstranili baročno prižnico s kipom dobrega pastirja nad baldahinom - preprosto delo iz 2. polovice 17. stoletja.

Krstni kamen je kamnit, čašaste oblike in ima trebušasto nogo, ovito z baročnimi, pri vrhu zavitimimi akantonimi listi. Kupo ima okrašeno z vencami sadja in s simboličnimi pticami, ki ga kljujejo. Kamen je iz druge tretjine 17. stoletja.

V letih 1632 – 1670 so ladjo barokizirali in dali videz toskanskega reda. Ladja je pravokotne oblike ter širša in višja od prezbiterija. Na severni in južni strani prizidani kapeli dajeta ladji podobo križa. Vsa cerkev je tlakovana s črno-belimi kamnitimi ploščami. Ladja je nižja od prezbiterija, kar je delno posledica znižanja tlaka l. 1769. Tedaj so verjetno odstranili tudi nagrobnike, ki so jih dotlej tam imele bogate kanalske družine. Zunanje stene so še prvotne. Med prvo svetovno vojno je bila cerkvena ladja tudi poškodovana.

Na stropu ladje je freska, ki predstavlja Marijo Vnebovzeto med štirimi evangelisti. Leta 1931 je sliko naredil italijanski slikar Pietro Cezarini v enkavstični tehniki - slikal je z barvami, raztopljenimi v vosku. Na freski je opazen navdih ekspresionizma - vpliv beneške šole.

Prvi križev pot iz l. 1743 je bil uničen med prvo svetovno vojno. Sedanji je iz l. 1929 - delo slikarke Ede Galli.

Leva - severna stranska kapela z oltarjem je bila prizidana in l. 1662 posvečena sv. Antonu Padovanskemu. Kapela je pravokotne oblike in se odpira v ladjo v vsej svoji širini in višini s kamnitim in marmorno inkrustiranim slavalokom. Oltar v kapeli je iz istega leta in predstavlja odlično delo v marmorju. Slika sv. Antona je iz l. 1922, napravil jo je Del Neri.

Desna – južna stranska kapela z oltarjem Matere Božje sv. rožnega venca, ki je tudi Del Nerijska, je iz l. 1698 (letnica je vtisnjena na fasadi). Ima marmornat slavalok. Je ožja in plitkejša kot severna kapela. Oltar je prav tako odlično delo v marmorju iz konca 17. stoletja. Leta 1782 so prenehali v grobnico pod tem oltarjem pokopavati duhovnike, ki so umrli v Kanalu (skupaj 24).

Pevski kor zavzema vso širino ladje in sloni na dveh kamnitih pilastrih. Balustrada kora je baročna, v sredi izbočena. Kor ima dvoje oken, to sta okni na stranskih krilih fasade. Prizidan je bil l. 1790. Prve orgle je cerkev dobila že l. 1655, druge l. 1749 (narejene v Vidmu), današnje pa so bile obnovljene l. 1983.

Na zahodni strani cerkve je dostop tudi na znameniti zvonik, stolp s stolpno uro in več zvonovi. Sedanji zvonik je psevdorenesančne oblike in je nastal na mestu v prvi svetovni vojni porušenega, nekoliko nižjega renesančnega zvonika. Edina vidnejša razlika med starim in novim zvonikom je v linah za zvonove (bifore). Zvonik ima šivane robove. Streha zvonika je kupolasta.

Na vrhu tik pod linami je na vseh štirih straneh zvonika ura. Prvo uro so postavili že l. 1681, današnjo pa po I. svetovni vojni.

Prvi kanalski zvon je bil ulit l. 1575, srednji zvon iz l. 1757 je postal žrtev bojev na soški fronti, ki je tekla tudi mimo Kanala. Nove zvonove so l. 1921 ulili v livarni Broili v Vidmu. Od treh zvonov so dva odnesli Italijani l. 1943. Preostalemu sta se l. 1965 pridružila še srednji in manjši zvon, ki pa sta bila zamenjana l. 2003.

Na največjem se zavrstijo okrog in okrog štirje križi, pod njimi pa je dekorativni pas, ki ga tvorijo prepletene vitice vinske trte. Na njem je napis v slovenskem jeziku: VSI VERNI KANALCI MARIJO ČASTE V BLAGEM SPOMINU JIM NJE JE SRCE. Srednji zvon nosi relief sv. Ane (v rokah drži Marijo), sv. Jožefa (v rokah drži Jezusa) in vstalega Kristusa (z razširjenimi rokami). Na njem je napis: SV. ANA VARUJ NAŠE DRUŽINE, SV. JOŽEF SPREMLJAJ NAŠE DELO. SLAVA BOGU NA VIŠAVAH IN NA ZEMLJI MIR LJUDEM.

Na najmanjšem zvonu pa so upodobljeni sv. Anton puščavnik, sv. Vid (mučenec) in sv. Miklavž (škof). Na njem je napis: SV. ANTON, SV. VID, SV. MIKLAVŽ BODITE NAM ZAVETNIKI V ŽIVLJENJU IN SMRTI.

Zadnja obnova cerkve (streha in fasade) je bila l. 1994.

Od leta 2010 se v župnišču nahaja kapela posvečena Vstalemu Kristusu, katerega mozaik je izdelal pater Marko Ivan Rupnik, DJ, s svojimi sodelavci iz centra Aletti v Rimu. Prostor in oprema sta delo arhitekta ge. Elze Pavšič iz Kala nad Kanalom.

Župnijski urad Kanal ob Soči

Pripravila: Diana Breščak

ŽUPNIJA IN ŽUPNIJSKA

CERKEV

MARIJINEGA VNEBOVZETJA

KANAL OB SOČI